

Vážení přátelé zde v sále.

Je mi ctí, že mohu vystoupit na této konferenci. Opravdu pečlivě jsem se na ni připravovala – abych měla kvalitní informace o životě a vzdělávání lidí neslyšících a s těžkou sluchovou vadou a aby moje vystoupení bylo přínosem pro tuto konferenci. Setkávala jsem se s některými lidmi a mluvila jsem s nimi, ... A velice spontánně ke mně přišlo poznání. Nechci o skupině lidí se sluchovým handicapem mluvit jako o lidech postižených. Chci mluvit o skupině lidí, kteří komunikují jiným jazykem. Komunikují jazykem, který je pro ně přirozený, který si v rámci možností svobodné volby (i když to až tak svobodné nebylo, sluchový handicap mnoho možností nedává) zvolili za svůj mateřský jazyk. Dostala jsem se i do situace, kdy jsem seděla u stolu se spoustou lidí a byla jsem němá já. Byla jsem jazykovým cizincem. Všichni ostatní komunikovali ve znakovém jazyce. V té chvíli nebyli mí přátelé těmi s postižením. Postižená jsem tam byla já.

Vzdělávání žáka komunikujícího ve znakovém jazyce

Česká republika je vázána množstvím mezinárodních úmluv a několika svými právními předpisy. Vzdělávání žáka komunikujícího ve znakovém jazyce upravuje mimo jiné i následující legislativa:

Zákon 561/2004

§ 2

Zásady a cíle vzdělávání

(1) Vzdělávání je založeno na zásadách rovného přístupu každého státního občana b) zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce

§ 16

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

(6) Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Pro žáky a studenty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním se při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanoví vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám.

(7) Děti, žáci a studenti se zdravotním postižením mají právo bezplatně užívat při vzdělávání speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou. Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím znakové řeči....Dětem, žákům a studentům, kteří se nemohou dorozumívat mluvenou řečí, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím náhradních způsobů dorozumívání.

155

ZÁKON

ze dne 11. června 1998

o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

Změna: 384/2008 Sb.

§ 10

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanoví vyhláškou

a) podmínky a rozsah tlumočnických služeb poskytovaných bezplatně neslyšícím a hluchoslepým žákům a studentům podle § 8 odst. 3,

§ 8

(3) Neslyšícím a hluchoslepým žákům středních škol a neslyšícím a hluchoslepým studentům vyšších odborných škol a vysokých škol, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), jsou tlumočnické služby poskytovány bezplatně za podmínek stanovených prováděcím právním předpisem.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

Článek 7

Děti se zdravotním postižením

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přijmou veškerá nezbytná opatření, aby dětem se zdravotním postižením zaručily plné užívání všech lidských práv a základních svobod na rovnoprávném základě s ostatními dětmi.
2. Při jakékoliv činnosti týkající se dětí se zdravotním postižením musí být předním hlediskem nejlepší zájem dítěte.
3. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zabezpečují dětem se zdravotním postižením, na rovnoprávném základě s ostatními dětmi, právo svobodně vyjadřovat své vlastní názory ve všech záležitostech, které se jich dotýkají, přičemž se jejich názorům musí věnovat náležitá pozornost odpovídající jejich věku a zralosti, a při realizaci tohoto práva jim poskytují pomoc přiměřenou jejich postižení a věku.

Článek 24

Vzdělávání

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají právo osob se zdravotním postižením na vzdělání. S cílem realizovat toto právo bez diskriminace a na základě rovných příležitostí, státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí inkluzivní vzdělávací systém na všech úrovních a celoživotní vzdělávání zaměřené na:
Státy, smluvní strany uznávají právo osob se zdravotním postižením na vzdělání. S cílem realizovat toto právo bez diskriminace a na základě rovných příležitostí, státy, smluvní strany zajistí inkluzivní vzdělávací systém na všech úrovních a celoživotní vzdělávání zaměřené na:
  - a) plný rozvoj lidského potenciálu a smyslu pro vlastní důstojnost a uvědomění si vlastní hodnoty, stejně jako na posilování úcty k lidským právům, základním svobodám a lidské různorodosti;

b) rozvoj osobnosti, nadání a kreativity osob se zdravotním postižením, jakož i jejich duševních a tělesných schopností, v co největší možné míře;

c) účinné zapojení osob se zdravotním postižením do života ve svobodné společnosti.

....

.... Aby:

Osoby se zdravotním postižením přístup všem, kvalitnímu a bezplatnému základnímu vzdělávání a střednímu vzdělávání na rovnoprávném základě s ostatními v komunitách, ve kterých žijí;

c) byla jim poskytována přiměřená úprava podle individuálních potřeb;
Přiměřená úprava podle individuálních potřeb;

d) osobám se zdravotním postižením byla v rámci všeobecné vzdělávací soustavy poskytována nezbytná podpora umožňující jejich účinné vzdělávání;

Osoby se zdravotním postižením získat potřebnou podporu, v rámci všeobecné vzdělávací soustavy, s cílem usnadnit jejich účinné vzdělávání;

e) účinná opatření individualizované podpory byla realizována v prostředí, které v souladu s cílem plného začlenění maximalizuje vzdělávací pokroky a sociální rozvoj.

Účinná opatření individualizované podpory byla realizována v prostředí, které maximalizují vzdělávací pokroky a sociální rozvoj, v souladu s cílem plného začlenění.

3. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, umožní osobám se zdravotním postižením získat praktické a sociální dovednosti, které by usnadnily jejich plné a rovné zapojení do systému vzdělávání a do života společnosti. Za tímto účelem přijmou státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, příslušná opatření a zejména:

a) umožní studium Braillova písma, alternativního písma a augmentativních a alternativních způsobů, prostředků a formátů komunikace, rozvoj orientačních schopností a mobility, jakož i vzájemnou podporu a poradenství ze strany osob v rovnocenné situaci;

b) umožní studium znakové řeči a podporu jazykové identity společenství neslyšících;

c) zajistí, aby nevidomým, neslyšícím a hluchoslepým osobám, a zejména dětem, bylo poskytováno vzdělávání v jazycích a způsobech a prostředcích komunikace, které jsou pro dotyčnou osobu nejvhodnější, a v prostředích, která maximalizují vzdělávací pokroky a sociální rozvoj.

Až potud můžeme být spokojeni. Formálně. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy nabízí možnosti vzdělávání žáka komunikujícího ve znakovém jazyce hned ve třech formách - ve speciálních základních školách, formou skupinové integrace a formou individuální integrace.

A přesto spokojeni nejsme. Především proto, že absolventi vzdělávání komunikující ve znakovém jazyce velice často nenacházejí profesní uplatnění. Tady je na místě otázka. Proč? Proč mladí lidé, absolventi oborů středního vzdělávání nebo i vysokoškolsky vzdělaní lidé komunikující ve znakovém jazyce velice často míří na úřady práce, místo k profesnímu uplatnění.

Kromě ustanovení legislativy jsou i další ustanovení, která Českou republiku zavazují i k zajištění identity člověka, jeho profesní a kulturní realizaci:

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

Článek 17 Ochrana osobní integrity

Každá osoba se zdravotním postižením má právo na zachování vlastní fyzické a duševní integrity na rovnoprávném základě s ostatními.

Článek 19 Nezávislý způsob života a zapojení do společnosti

Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají rovné právo všech osob se zdravotním postižením žít v rámci společenství, s možnostmi volby na rovnoprávném základě s ostatními, a přijmou účinná a odpovídající opatření, aby osobám se zdravotním postižením usnadnily plné užívání tohoto práva a jejich plné začlenění a zapojení do společnosti, mimo jiné tím, že zajistí, aby:

- a) osoby se zdravotním postižením měly možnost si zvolit, na rovnoprávném základě s ostatními, místo pobytu, kde a s kým budou žít a nebyly nuceny žít ve specifickém prostředí;
- b) osoby se zdravotním postižením měly přístup ke službám poskytovaným v domácím prostředí, rezidenčním službám a dalším podpůrným komunitním službám, včetně osobní asistence, která je nezbytná pro nezávislý způsob života a začlenění do společnosti a zabraňuje izolaci nebo segregaci;
- c) komunitní služby a zařízení určená široké veřejnosti byly přístupné, na rovnoprávném základě s ostatními, i osobám se zdravotním postižením a braly v úvahu jejich potřeby.

Článek 27 Práce a zaměstnávání

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají právo osob se zdravotním postižením na práci na rovnoprávném základě s ostatními; patří sem zejména právo na možnost žít se prací svobodně zvolenou nebo přijatou na trhu práce a na pracovní prostředí, které je otevřené, inkluzivní a přístupné osobám se zdravotním postižením. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zabezpečují a podporují realizaci práva na práci, mimo jiné i pro osoby, u kterých dojde ke vzniku zdravotního

postižení v průběhu zaměstnání, přijímáním příslušných opatření, včetně opatření legislativních, s cílem zejména:

a) zakázat diskriminaci na základě zdravotního postižení ve všech otázkách týkajících se kterékoli formy zaměstnávání, včetně podmínek naboru, přijímání a zaměstnávání pracovníků, setrvání v zaměstnání, profesního postupu a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci;

b) chránit, na rovnoprávném základě s ostatními, práva osob se zdravotním postižením na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky, včetně rovných příležitostí a rovného odměňování za práci rovnocenné hodnoty, na bezpečnost a ochranu zdraví při práci, včetně ochrany před obtěžováním, a na nápravu křivd;

c) zajistit osobám se zdravotním postižením možnost uplatňovat svá pracovní a odborová práva na rovnoprávném základě s ostatními;

d) umožnit osobám se zdravotním postižením účinný přístup k programům obecného odborného a profesního poradenství, ke službám zprostředkování práce a odborné přípravě na výkon povolání i dalšímu vzdělávání;

e) podporovat pracovní příležitosti a profesní postup osob se zdravotním postižením na trhu práce, jakož i asistenci při hledání, získávání a udržení si zaměstnání a při návratu do práce;

f) podporovat příležitosti k samostatné výdělečné činnosti, soukromému podnikání, rozvíjení činnosti družstev a zahájení vlastního podnikání;

g) zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve veřejném sektoru;

h) podporovat zaměstnávání osob se zdravotním postižením v soukromém sektoru prostřednictvím vhodné politiky a opatření, která mohou zahrnovat programy pozitivní diskriminace, pobídky a další opatření;

i) zajistit, aby osobám se zdravotním postižením byla poskytována přiměřená úprava na pracovišti;

j) podporovat u osob se zdravotním postižením získávání pracovních zkušeností na otevřeném trhu práce;

k) podporovat pracovní a profesní rehabilitaci osob se zdravotním postižením, stejně jako programy zaměřené na udržení pracovního místa a návrat do zaměstnání.

2. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby osoby se zdravotním postižením nebyly drženy v otroctví nebo nevolnictví a byly chráněny, na rovnoprávném základě s ostatními, před nucenou nebo povinnou prací.

Článek 30

Účast na kulturním životě, rekreace, volný čas a sport

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají právo osob se zdravotním

postižením účastnit se kulturního života společnosti na rovnoprávném základě s ostatními a přijmou veškerá odpovídající opatření, aby osoby se zdravotním postižením:

a) měly přístup ke kulturním materiálům v přístupných formátech;

b) měly přístup k televizním programům, filmům, divadelním a jiným kulturním činnostem v přístupných formátech;

c) měly přístup na místa určená pro kulturní aktivity, jako jsou divadla, muzea, kina, knihovny a služby pro turisty a, v co největší možné míře, přístup k historickým památkám a významným místům národního kulturního dědictví.

2. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přijmou odpovídající opatření, aby poskytly osobám se zdravotním postižením příležitost rozvíjet a využívat jejich tvůrčí, umělecký a intelektuální potenciál, a to nejen ve svůj vlastní prospěch, ale také pro obohacení celé společnosti.

3. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, podniknou, v souladu s mezinárodním právem, veškeré odpovídající kroky s cílem zajistit, aby zákony na ochranu duševního vlastnictví nevytvářely nepřiměřené nebo diskriminační překážky bránící přístupu osob se zdravotním postižením ke kulturním materiálům.

4. Osoby se zdravotním postižením mají nárok, na rovnoprávném základě s ostatními, na uznání a podporu své specifické kulturní a jazykové identity, včetně znakové řeči a kultury neslyšících.

5. S cílem umožnit osobám se zdravotním postižením podílet se, na rovnoprávném základě s ostatními, na rekreační, zájmové a sportovní činnosti, přijmou státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, odpovídající opatření, která:

a) podníti a podpoří co nejširší zapojení osob se zdravotním postižením do běžných sportovních aktivit na všech úrovních;

b) zajistí, aby osoby se zdravotním postižením měly možnost organizovat a rozvíjet speciální sportovní a zájmové aktivity a účastnit se jich, a za tímto účelem podporují poskytování odpovídajícího výcviku, školení a prostředků, na rovnoprávném základě s ostatními;

c) zajistí, aby osoby se zdravotním postižením měly přístup na sportoviště a do rekreačních a turistických zařízení;

d) zajistí, aby děti se zdravotním postižením měly rovný přístup, jako ostatní děti, k účasti ve hře, k rekreačním, zájmovým a sportovním činnostem, včetně účasti na uvedených činnostech v rámci školy;

e) zajistí, aby osoby se zdravotním postižením měly přístup ke službám osob a institucí podílejících se na organizaci rekreační, turistické, zájmové a sportovní činnosti.

Tady se naskýtá místo pro užití přísloví: „Co je psáno, to je dáno.“ Ale ono tomu tak nemusí být vždycky. Spousta slov a spousta písmen zůstává na papíře a nepřekročí tu pomyslnou hranici mezi napsaným výrokiem a reálným životem v reálné společnosti.

Přichází nejvyšší čas začít se ptát na to, proč spousta věcí realizovaných při vzdělávání dítěte, žáka a studenta přichází na zmar. Proč se nezúročí v dobrém profesním a společenském uplatnění tohoto člověka.

Jazykový kód

Nemohu říct, zda užívání jazykového kódu odlišného od jazyka majoritní společnosti je první, druhou nebo stou překážkou na cestě k úspěšnému začlenění mladého člověka komunikujícího ve znakovém jazyce do společnosti. Co ale mohu říct s jistotou je to, že nedostatečně ovládnutý znakový jazyk v předškolním věku a nedostatečně rozvinutá pojmová zásoba je zcela jistě jednou z příčin špatného nebo nedostatečného uchopení grafické formy českého jazyka jako druhého komunikačního nástroje.

Prosím, uvědomme si, že hovořím o dětech s tím nejtěžším sluchovým postižením – o dětech neslyšících nebo s tak malými zbytky sluchu, že nejsou využitelné pro orální komunikaci.

Jsem sice speciální pedagog, ale nejsem v pozici rodiče dítěte se sluchovým handicapem. Ale kdybych jím byla, přála bych si, aby moje dítě mělo jakýkoliv pro něj adekvátní komunikační prostředek. Už proto, aby v takto vytvořeném pojmovém světě mohlo snít a rozvíjet svůj duševní potenciál.

Předsudky ve společnosti

Máme už 21. století. A přesto nejsme zvyklí setkávat se s variabilitou ve společnosti. Ruku na srdce. Když někdo komunikující ve znakovém jazyce má problém s dorozuměním s člověkem komunikujícím výhradně orálně, bývá často netrpělivý. Ale jak ten samý člověk reaguje při setkání třeba s člověkem s těžkou tělesnou vadou? Necítí nejistotu z tohoto setkání? Většinou ano. Naše generace je poznamenána tím, že každý, kdo nebyl zdravý a krásný, se separoval do ústavů a internátů... Někdy v legraci říkám, že nejméně moje generace bude muset odejít, a ti, co přijdou po nás už budou v přijímání odlišností lepší. Ale k tomu si je musíme vychovat. A jak jinak, než že budeme všechny různé „světy“, tak, jak je společnost obsahuje, spojovat při společných činnostech – při vzdělávání, při práci i při zábavě.

Ale společenské bariéry nejsou jednosměrná záležitost. Docela nedávno jsem se setkala s neslyšícím mladým člověkem. A projevila se moje profesní deformace a zeptala jsem se: „Až dostuduješ, kde budeš pracovat?“ A tento mladý muž mi k mému údivu odpověděl: „Nikde. Stejně by mě nikde nechtěli. A já už mám důchod.“ Tento mladík rezignoval. Kdo jej přivedl až k rezignaci na jeho společenský status? Tato společnost? On sám? Nechci odpověď. Chci, abyste o tom přemýšleli.

Kudy k lepšímu postavení mladých lidí komunikujících ve znakovém jazyce

Nejlepší řešení bývají ta nejjednodušší. A velmi jednoduchá řešení se skýtají i v tomto případě.

Dejme dítěti co nejdřív komunikační nástroj!

Neříkám – vedťe dítě výhradně a jenom cestou znaku. Tato volba je podle Všeobecné deklarace lidských práv pouze a výhradně v rukou rodičů dítěte. Ale usnadňme jim to rozhodování. Nastavme kvalitní poradenský a podpůrný servis od velmi raného věku dítěte.

Budme rodičům partnerem a oporou.

Dejme dítěti kvalitní vzdělání v grafické formě českého jazyka!

Uvědomme si, že právě toto je klíč k úspěšnému profesnímu včlenění do majoritní společnosti. A nejenom to. Ovládnutí grafické podoby českého jazyka je klíčem k dalšímu poznání, vědění i k médiím v jejich relaxační funkci.

Nebojme se „prolínání světů“!

Jedna internátní speciální základní škola pro děti se sluchovou vadou má zajímavým způsobem částečně řešené ubytování svých žáků. Děti se svými vychovateli bydlí v centru města – mimo areál školy, v bytě. Musí do školy a ze školy jet hromadnou dopravou, musí jít se svým vychovatelem nakoupit do obchodu, ... Musí žít alespoň částečně normální život.

Často je těžkým údělem dítěte s těžkým sluchovým handicapem život v internátech od předškolního věku až do devatenácti let. Žije si svůj život v nereálných podmínkách. Uvědomuji si, že často je to jediná možnost, jak dát tomuto dítěti kvalitní vzdělávání. Ale uvědomuji si o to, že tímto způsobem vychováme sice vzdělaného, ale sociálním kontaktu i nejistého člověka.

Proto jsem byla nadšená krokem té jedné jmenované školy. Dopřejme dětem „prolínání světů“!

Co pro to může udělat MŠMT

Ministerstvo školství pro lepší budoucí život dětí komunikujících ve znakovém jazyce nedělá málo. Ale jestli je něčeho málo nebo příliš je velmi subjektivní hodnocení.

V resortu školství se pracuje na realizaci ustanovení dvou dokumentů:

Národním plán vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením a
Národní plán inkluzivního vzdělávání.

Oba tyto dokumenty poskytují veliký prostor ke komunikaci o potřebách dětí se sluchovou vadou při vzdělávání, oba umožňují v rámci řešení úkolů, které z nich pro resort školství vyplývají, spoustu možností, jak se do procesu nastavení podmínek pro vzdělávání zapojit.

Proč to říkám? Protože je to potřeba.

Jsem žena a kupuji si střevíčky. A jdu si je koupit vždycky sama – nejlépe poznám, které mi na nohu přesně „sednou“ a které opravdu využiji. A situace se vzděláváním žáků s těžkou sluchovou vadou je podobná situaci, kdy by mi ty střevíčky šel někdo koupit – sám a podle své úvahy. Ani při nejlepší vůli by je nemohl vybrat tak, jako já sama. Ani vzdělávání pro žáka se sluchovou vadou nemůže správně vyhodnotit

někdo, kdo je mimo tuto oblast.

Proto si myslím to, co je posledním nadpisem tohoto monologu:

Nebojme se přicházet s náměty a návrhy! Nebojme se aktivního podílu!

Děkuji vám za pozornost a přeji hezký den!